

İhracata Dayalı Büyüme Hipotezi: (1999-2013) Türkiye Örneği Export-Led Growth Hypothesis: (1999-2013) Turkey Case

*Yağmur Sağlam
**Hüseyin Avni EGELİ

Özet

Dış ticaret politikalarının ülkelerin büyüme ve kalkınma süreçlerinde önemli bir role sahip olduğu kabul edilmektedir. İhracata dayalı büyüme hipotezi de ihracat ve büyüme arasında nedensel bir ilişki olduğunu varsaymaktadır. Bu çalışmada Türkiye için çeyrekli veriler ile 1999-2013 döneminde bu hipotezin geçerli olup olmadığı sınanmaktadır. Birim kök ve eş bütünleşme testleri sonrasında yapılan hata düzeltme mekanizmasına dayalı Granger nedensellik testi ile kısa dönem için çift yönlü uzun dönem için ihracattan büyümeye doğru bir ilişki görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: İhracata dayalı büyüme, Koentegrasyon, Nedensellik, Türkiye.
Jel Sınıflandırması: C12, C22, F43

Abstract

Trade policies have an important role of countries growth and development process. The export-led growth hypothesis assumes a casual relationship between export and growth. In this paper the validity of export-led growth hypothesis was analysed with quarterly data for the period between 1999-2013. After implementing unit root, cointegration tests and Granger causality test which based on error correction mechanism we find an evidence to support the hypothesis that there is short-run bidirectional and long-run unidirectional causality between export and gross domestic product in Turkey.

Keywords: Export-led growth, Cointegration, Causality, Turkey.
Jel Classifications: C12, C22, F43

Giriş

Ekonomik büyüme alanında yapılan çalışmaların uluslararası ticaret politikası ile olan ilişkisi gelişen ve özellikle yükselen ekonomilerde araştırmacıların ilgisini çekmektedir. Çünkü dış ticaret sayesinde üretimde işbölümü ve uzmanlaşmaya gidilmekte, atıl kalan kaynaklar ile ülkede daha fazla üretim ve ticaret yapılmakta böylece ülke refahı artmaktadır. Dış ticaret sayesinde dünya ekonomilerine entegre olan ülkeler teknoloji transferi sayesinde teknik kapasitelerini geliştirmektedir. Ayrıca ticaretin sağladığı rekabet monopol gücünü ve yüksek fiyatları düşürerek tüketici lehine sonuçlar yaratmaktadır.

Dış ticaret politikası ithal ikameci ve ihracata dayalı olabilmektedir. İthal ikameci politika koruyucu ve büyüme sürecinde devletin liderlik ettiği bir ticaret politikasıdır. Politikanın amacı yeni endüstrileri Frederich List'in bebek endüstrileri koruma tezinde olduğu gibi kendi ayakları üzerinde durup uluslararası ticarete rekabet gücü yakalayana kadar ithalat kotaları, yasakları ve gümrük vergileri ile korunması anlamına gelmektedir. Bu süreçte sanayi sektörü desteklenmiş, imalat sanayinin dış bağımlılığının azaltılması ve istihdam yaratabilmek için döviz tasarrufu teşvik edilmiştir. Ancak dış girdi bağımlılığı, düşük ihracat oranları yüzünden bozulan ticaret dengesi, dış ticaret açığı finansmanı için borçlanılması, hükümetlerin yanlış ve popülist uygulamaları, üretimde uygun olmayan sermaye yoğun tekniklerin kullanımı, bebek endüstrilerin kendi ayakları üzerinde duramayacağı gerçeği ve

* Araş. Gör., Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü, Dokuzçesmeler Kampüsü, Buca-İzmir, yagmur.saglam@deu.edu.tr, 00905058308535.

** Prof. Dr., Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF İktisat Bölümü, Dokuzçesmeler Kampüsü, Buca-İzmir, avni.egeli@deu.edu.tr, 02324204180.

döviz kuru kontrollerinin getirdiği rant arayışları nedeniyle başarısız olan bu ticaret politikası terk edilmiştir (Mangır, 2012: 1843). Ülkeler yapısal bir dönüşüm ile ihracata dayalı büyüme stratejisine (ELG) yönelmişlerdir.

Ihracata dayalı büyüme stratejisinin temel belirleyeni ihracat artışıdır ve uzun dönemde büyüme süreci sadece emek ve sermaye değil aynı zamanda ihracat artış oranının da bir fonksiyonudur. İhracat, büyümenin motoru şeklinde tanımlanmaktadır (Özcan ve Özçelebi, 2013: 2). David Ricardo'nun karşılaştırmalı üstünlükleri; ülkelerin avantajlı oldukları ürünlerin üretiminde uzmanlaşmaları ve bunları ihraç ederek dünya ekonomileri ile ticaret yapmaları gerektiğini açıklamaktadır. Bu sayede ülke içerisindeki döviz miktarı artacak ve ihracat için daha çok ithal girdi temin edilecek ve her iki tarafta bu ticaretten fayda sağlayacaktır (Taban ve Aktar, 2008: 1537). ELG hipotezi ile birlikte ekonomiler kendilerine yeni bir yol çizmişlerdir. ELG hipotezini teorik olarak doğrulayan çalışmaların çoğunda sürdürülebilir bir büyüme için küçük yerel piyasaların yeterli olmadığı ve toplam talep yönünden neredeyse sınırsız boyutlara ulaşan ihracat piyasalarının büyüme için adeta bir katalizör görevi üstlendiği vurgulanmaktadır.

Zuniga ve diğerleri (2000), ELG hipotezinin temel düşüncesi ihracat için yapılan üretim etkinliği, verimliliği artırarak ekonomik büyüme hızını da yükseltmektedir. Ancak ihracata yönelik uygulanan politikalar tek bir yolla değil birkaç değişik şekilde ekonomik büyümeye katkı yapmaktadır. Kısaca özetlenecek olursa (Abdulnasser ve Manucheher, 2000; Felipe, 2010);

- İhracat rekabet aracılığı ile etkinliği artırmaktadır. Çünkü ölçek ekonomileri büyür, maliyetler azalır ve ihraç edilen ürün içerisinde yerleşik olan teknolojik bilginin yayılımı ve taklit, ekonomik büyüme için en temel kaynaktır. Bu sayede üretim imkanları eğrisi daha sağda bir konuma gelmektedir.

- Dış dünya talebine bağlı olan ELG hipotezi gelişmekte olan bir ülkenin, az gelişmiş ülkelere nazaran teknoloji ve üretim faktörleri ile üstünlük kurmasını sağlamaktadır.

- İhracat, döviz kuruna olan bağılılığı rahatlatarak ekonomik büyümeyi sağlayan sermaye ve ara malı ithalatına izin vermektedir. Daha yüksek ihracat artışı daha yüksek büyüme hızı anlamına gelmektedir. Ayrıca ithal ikameci stratejiye göre daha çok istihdam imkanı sağlamakta ve gelir dağılımına katkıda bulunmaktadır.

- ELG hipotezini farklı açılardan açıklayan çalışmalarda olmuştur. Bu çalışmaların ortak noktası ise ihracatın sağladığı pozitif dışsallıklar, vasıflı yöneticiler ve emeğin rekabetçi sektörlere olan geçişi, kaynakların yeniden ve etkin tahsisi, serbest piyasa ekonomisine domine eden Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, Dünya Ticaret Örgütü gibi kurumların hükümetleri gerek verilen borç ve krediler gerekse yapılan yardımlar ile ihracat yapmaları için desteklemeleridir. Ayrıca Myint (1954-1955) ve Rana ve Dowling (1990) tarafından ödemeler dengesi bakımından borçları ödemenin bir yolu olarak görülmüştür. Çünkü gelişmekte olan ülkeler sürekli döviz kıtlığı yaşamaktadır ve ihracat yolu ile kaynakların yeniden tahsisi bu sorunu çözmek için daha fazla tercih edilmektedir.

Bu çalışmada ihracata dayalı büyüme hipotezinin temelinde ekonomik büyüme ve ihracat artışı arasındaki ilişki Türkiye bağlamında analiz edilecektir. Türkiye enflasyon ve döviz sıkışıklığını önlemek amacıyla 1980 yılında aldığı ettiği 24 Ocak Kararları ile yapısal bir dönüşüm içerisine girmiştir. İlk olarak dış ticarete miktar kısıtlamaları kaldırılmış ve gümrük vergileri çok büyük ölçüde düşürülmüştür. Piyasa mekanizmasının benimsenmesinin ardından dış ticaret liberasyonu yolunda 1980'li yıllarda önemli bir mesafe kat edildikten sonra, Ağustos 1989'da sermaye hareketlerinin serbest bırakılması ve bu çerçevede 1980 yılı başlarından itibaren doğrudan yabancı sermaye akımları üzerindeki kısıtların kaldırılması ihracata yönelik sanayileşme politikası açısından atılan önemli adımları oluşturmuştur. Bu bağlamda, 1987 yılında AB'ye tam üyelik başvurusu yapılmış ve 1996 yılında AB ile Gümrük

Birliđi antlaşması imzalanmıştır. Orta Dođu ülkeleri ve 1989 sonrasında eski sosyalist ülkelerle ekonomik ilişkilere ivme kazandırılmıştır. Uluslararası mal ve hizmet akımlarının serbestleşmesini amaçlayan anlaşmalara uyum sağlanması çerçevesinde 1995 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) üye olunması önemli gelişmeler arasında ön plana çıkmıştır. Gerçekleştirilen tüm bu atılımlar ve yaşanan dönüşüm işe yaradığı ve 1980'lerde iki milyon dolar olan ihracat 2013'te yüz otuz sekiz milyon dolar olmuştur (Şenses, 2003: 2-3).

Çalışma üç bölüme ayrılmış olup, birinci bölümde ihracata dayalı büyüme hipotezi bağlamında yapılan ampirik çalışmalar ele alınmıştır. İkinci bölüm metodoloji, model ve kullanılan veri setine açıklık getirmektedir. Üçüncü bölüm elde edilen ampirik bulguların yorumlanması ve sonuç kısmından oluşmaktadır.

1. Literatür Taraması

İhracatın ekonomik büyüme içerisindeki belirleyici rolü birçok teori bağlamında tartışılmıştır. Klasikler teori tarife ve kotaların ticaret ile ekonomik büyümeye önemli katkı yapan iş bölümü ve uzmanlaşmaya engel olacağını bu nedenle liberal politikaların uygulanması gerektiğini belirtmektedir. Neo-klasikler serbestinin yanında uluslararası ticaret ve faktör tahsisi, gelir dağılımı arasındaki ilişkiye dikkat çekmektedirler. İçsel büyüme modelleri ise geri kalmış ülkeler için ihracat ile birlikte gelen teknoloji transferi ve taklitin ekonomik büyümeye neden olduğunu vurgulamaktadır.

İhracata dayalı büyüme hipotezi, farklı yöntem ve veriler ile farklı ülkeler için sayısız kez ampirik olarak test edilmiş ve edilmeye de devam etmektedir. Bu alanda yapılan ilk çalışmalar daha çok ülke grupları üzerine kesit veri analizleri şeklinde olmuştur. Feder (1983), Ram (1985), Balassa (1985) kesit veri analizi yapılan çalışmaların başında gelmektedir. Ancak elde edilen bulgular karmaşık olduğu için yanlış yorumlamalara neden olmuştur. Çünkü bu tarz çalışmaların yapılabilmesi için ülkelerin benzer özelliklere ve yapıya sahip olduğu varsayılmaktadır. Bu nedenle 1980'lerin ortasından itibaren Granger nedensellik testleri kullanılmaya başlanmıştır. İlk çalışma 1985 yılında Jung ve Marshall tarafından yapılmıştır. 37 ülke için ihracat ve büyüme arasındaki nedensellik ilişkisini analiz etmişler ve dört ülke için ihracatın büyümeyi desteklediğini bulmuşlardır. Bu nedensellik analizi çerçevesinde ele alınan çalışmalar büyüme ve ihracat arasındaki ilişkinin tek veya çift yönlü olduğunu ifade etmektedirler. Marin (1992), Birleşmiş Milletler, Japonya, Almanya ve Birleşik Krallık; Smith (2001), Kosta Rika; Ullah ve diğerleri (2009), Pakistan ve Herrerias ve Orts (2010), Çin için ELG hipotezini doğrulayan yani ihracattan büyüme doğru bir ilişki olduğunu bulmuşlardır. Bu çalışmaların ortak yönü hepsinde Johansen eş bütünleşme testi, Granger nedensellik analizi ve hata düzeltme mekanizması (ECM)'nin kullanılmış olmasıdır. Darrat (1987), dört Asya ülkesi, Shan ve Tian (1998), Şangay; Lorde (2011), Meksika için ilişkinin yönünün büyümeden ihracata doğru olduğunu dolayısıyla ELG hipotezinin bu ülkeler için red edildiğini bulmuşlardır.

ELG hipotezi Türkiye için de pek çok kez test edilmiştir. Özmen ve diğerleri (1999), 1983-1997 dönemi için çeyrekli veriler ile standart Granger nedensellik analizi yaparak ihracat ve büyüme arasında tek yönlü nedensellik ilişkisi olduğunu bulmuştur. Aynı şekilde Halicioğlu (2008), sınır testi (ARDL) uygulayarak 1980-2005 dönemini çeyrekli veriler ile incelemiş ve ELG hipotezinin geçerli olduğunu bulmuştur. Öztürk ve Acaravcı (2010), 1989-2006 dönemi için ilişkinin yönünün reel ihracattan reel büyümeye doğru olduğunu ifade etmektedir. Kotil ve Konur (2010), 1989-2007 dönemi için yaptıkları Granger nedensellik testi sonucunda ELG'yi destekleyen sonuçlar elde etmişlerdir. Bu çalışmaların yanı sıra hata düzeltme mekanizmasına (ECM) dayalı Granger nedensellik analizi ile kısa ve uzun dönem ayrı ayrı ele alan ve ilişkinin çift yönlü olduğunu bulan birçok çalışma mevcuttur. Bunlardan bir kısmını şu şekilde özetlersek; Taban ve Aktar (2008), 1980-2007 yılları arasında hem kısa hem de uzun dönem için çift yönlü nedensellik olduğunu ve ihracata dayalı büyüme

politikalarının ekonomik büyümeye katkıda bulunduğunu ifade etmişlerdir. Mangır (2012), 2002-2011 dönemi için yaptığı analizler sonucu ihracat ve büyüme arasında kısa dönemde çift yönlü, uzun dönemde ise yalnızca tek yönlü bir nedenselliğin varlığını ortaya koymaktadır. Özcan ve Özçelebi (2013), 2005-2011 dönemini çeyrekli veriler ve Johansen eş bütünleşme testi yaparak analiz etmişlerdir. Büyüme oranı yerine vekil değişkeni olarak sanayi üretimi ele alınan bu çalışma uzun dönemde ECM katsayısının anlamlı ve negatif olduğunu ve ihracat artışının büyümeyi olumlu yönde etkilediğini ifade etmektedir. Literatürde bahsedilen ve bu çalışma içinde kullanılacak olan analizlerin daha iyi anlaşılması için bir sonraki bölüm yöntem, veri seti ve ampirik modele ilişkin öz bilgilerden derlenmiştir.

2. Metodoloji, Model ve Veri Seti

Bu çalışmada Gayri Safi Yurtiçi Hasıla (g) ve ihracat (X) değişkenlerinin takvim ve mevsim etkilerinden arındırılmış doğal logaritmik formları 1999Q1-2013Q4 dönemi için çeyrekli olarak E-views 8 programı ile analiz edilmiştir. İhracat verisi aylık mevcut olduğu için değerlerin aritmetik ortalaması alınarak çeyrekli veri haline dönüştürülmüştür. Veriler Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) elde edilmiştir. 1999 öncesi dönemin ele alınmama sebebi değişen baz yıllara dayalı hesaplanan verilerin kısıtlı olmasıdır. Tek tek durağanlığı incelenen serilerin koentegre olup olmadıklarını anlamak için Johansen (1988) ve Johansen-Juselius (1990) eş bütünleşme testleri yapılmıştır. Johansen sistem yaklaşımı tüm değişkenleri içsel kabul etmekte ve koentegre vektör sayısının belirlenmesine ve uzun dönem ilişkisinin varlığının tespitine imkan vermektedir. Johansen-Juselius metodunun uygulanabilmesi için Vektör Otoregresif Modelinden (VAR) yola çıkılmaktadır. Çünkü birim kök testleri ile farkı alınan değişkenler ile oluşan bilgi kaybı VAR ile engellenmektedir. Uzun dönem denge ilişkisinin varlığı değişkenlerin aynı dereceden bütünleşik olmalarına bağlıdır. Herzer (2004), maksimum olasılık yaklaşımının kullanıldığı Johansen (1988) ve Johansen-Juselius (1990) yaklaşımında değişkenlerin eş bütünleşme dereceleri veya koentegre vektör sayısı iki farklı; iz (trace) istatistikleri ve maksimum özdeğer istatistikleri hesaplanarak belirlenmekte ve aşağıdaki denklemlerle ifade edilmektedir.

$$\lambda_{trace} = -N \sum_{i=r+1}^m \ln[1 - (r_i^*)^2] \quad (1)$$

$$\lambda_{max} = -T \ln(1 - \lambda_{r+1}) \quad (2)$$

Birinci denklemde yer alan N toplam gözlem sayısını, m değişken sayısını ve r_i^* ise değişkenler ve onların gecikmeli değerleri arasındaki korelasyonu ifade etmektedir. İz istatistiği ki-kare χ^2 dağılımına sahiptir. “Koentegre vektör yoktur” boş hipotezi test edilmektedir. Ancak Johansen-Juselius (1990) ikinci denklemde yer alan maksimum özdeğer test istatistiğinin, iz istatistiğine göre daha güçlü olduğunu iddia etmektedir.

Brooks (2008), durağan olmayan seriler arasında uzun dönemde denge ilişkisi var ise değişkenler eş bütünleşik kabul edilmektedirler. Eğer uzun dönem dengesinden yaşanan sapmalar zaman içinde dengeye doğru yönelme sürecinde ise hata düzeltme (error correction mechanism) mekanizması çalışmaktadır. Uzun dönemli ilişkinin varlığı kısıtsız hata düzeltme modeli (ECM) ile her bir değişken için şu şekilde ifade edilmektedir;

$$\Delta g_t = \alpha_1 + \sum_{i=1}^m \beta_{1i} \Delta g_{t-i} + \sum_{i=1}^n \gamma_{1i} \Delta X_{t-i} + \sum_{i=1}^n \delta_{1i} ECT_{t-1} + e_t \quad (3)$$

$$\Delta X_t = \alpha_2 + \sum_{i=1}^m \beta_{2i} \Delta X_{t-i} + \sum_{i=1}^n \gamma_{2i} \Delta g_{t-i} + \sum_{i=1}^n \delta_{2i} ECT_{t-1} + e_t \quad (4)$$

Charemza ve Deadman (1997), Δ değişkenlerin fark durağanlığını göstermektedir. ECM’de uzun dönem nedensellik yani istatistiki olarak anlamlılık bulunduğundan sonra standart Granger nedensellik testine ek olarak genişletilmiş yani hata düzeltme teriminin gecikmeli eklenen ECM’ye dayalı Granger nedensellik testi uygulanmaktadır. Granger’ın temsili teoremi değişkenler arasında koenteğrasyon ilişkisi mevcut, değişkenler I(1) ise en az bir yönlü nedenselliği garanti etmektedir. Engle-Granger (1987), VAR yöntemi koenteğrasyonun varlığını değişkenlerin birinci farkı için kaçırabileceğinden VAR sistemine ek olarak regresyona hata düzeltme terimi (ECT) eklemek değişkenler arasında uzun dönem ilişkisini saptamakta yardımcı olmaktadır. Her bir vektör için ECT’lerin gecikmeli değerlerinin t-istatistikleri anlamlı ise bu kısa dönem nedenselliği ölçmektedir. Ayrıca gecikmeli ECT’lerin t-istatistikleri zayıf içsel olabilir çünkü Asafu-Adjaye (2000)’e göre stokastik bağlamda bağımlı değişken yalnızca kısa dönemli şoklara cevap vermektedir. Eğer hata düzeltme terimlerinin gecikmeli değerlerinin F veya Wald χ^2 test istatistikleri istatistiki olarak anlamlı ise güçlü içsellik vardır ve uzun dönemli nedensellik ilişkisini vermektedir. Boş hipotez, “g, X’in Granger nedeni değildir” ifadesini test etmektedir.

3. Uygulama Bulguları

Bu bölümde değişkenler üzerine tek tek ve birlikte yapılan ekonometrik testlerin bulgularına ve yorumlarına yer verilmiştir. Çalışmada değişkenler arası ilişkinin yönünü üç aşamada belirlenmektedir. İlk aşamada serilerin durağanlığını ölçen birim kök testleri yapılmıştır. Augmented Dicky Fuller (ADF) (1979-1981) ve Phillips Perron (PP) testleri (1988) birbirinin tamamlayıcısıdır. PP testi yarı parametrik bir test olup ADF testinin hata terimi için geçerli varsayımlarını yumuşatmaktadır. Hata terimi zayıf bağımlı ve heterojen olabilmektedir. ADF’nin güçsüz kaldığı durumlarda ona alternatif bir test olan KPSS (Kwiatkowski-Philips-Schmidt-Shin) testi yapılmaktadır. Çünkü KPSS testinde H_0 ve alternatifi yer değiştirmiştir. H_0 birim kökün olduğunu iddia etmektedir. LM istatistiği, (KPSS, 1992* kritik değerleri) ile karşılaştırılarak değişkenlerin durağanlığına karar verilmektedir.

Değişkenler	ADF Testi (t-ist.)		Phillips-Perron (PP) Testi (t-ist.)	
	Sbt-Trendsiz	Sbt-Trendli	Sbt-Trendsiz	Sbt-Trendli
D(g)	-6.395 (0.000)	-6.323 (0.000)	-6.113 (0.000)	-6.058 (0.000)
D(X)	-8.927 (0.000)	-8.846 (0.000)	-9.583 (0.000)	-9.486 (0.000)
KPSS Testi				
	Sbt-Trendsiz (LM ist.)		Sbt-Trendli (LM ist.)	
D(g)	0.050	0.463*	0.032	0.146*
D(X)	0.098	0.463*	0.094	0.146*

Tablo 1. Birim Kök Test Sonuçları (ADF-PP-KPSS)

Tablo 1’den görüleceği gibi değişkenlere üç farklı birim kök testi yapılmış ve değişkenlerin birinci farkı alındıktan sonra durağan oldukları ADF ve PP test istatistiklerinin %5 seviyesinde anlamlı olduğu birim kök içermedikleri görülmüş ve serilerin durağan olduğunu iddia eden H_0 hipotezi kabul edilmiştir. KPSS test istatistikleri ve yıldız işareti ile gösterilen kritik değerler karşılaştırıldığında birim kökün olduğunu ifade eden boş hipotez red edilmektedir. Özetle düzeyde durağan olmayan ancak birinci farkı alınan değişkenler durağandır.

Hipotez	Özdeğerler	İz	Kritik	Olasılık	Maksimum	Kritik
---------	------------	----	--------	----------	----------	--------

		İstatistiği	Değer (%)		Özdeğer İstatistiği	Değer (%)
$H_0: r=0$	0.243	17.380	12.320	0.0066	15.938	11.224
$H_0: r \leq 1$	0.024	1.441	4.129	0.2693	1.441	4.129

Tablo2 . Johansen Eş Bütünleşme Testi Sonuçları

İkinci aşamada; birinci farkı alındıktan sonra durağan hale gelen değişkenler arasındaki uzun dönemli ilişki VAR sisteminden yola çıkılarak Johansen eş bütünleşme testi ile analiz edilmiştir. Elde edilen sonuçlara göre iz istatistikleri ve maksimum özdeğer istatistikleri kritik değerlerden büyük olduğu için “koentegre vektör yoktur” boş hipotezi % 5 anlamlılık düzeyinde red edilmektedir. Değişkenler arasında uzun dönemli bir ilişki mevcuttur. Üçüncü aşama VAR sistemine eklenmiş ve standard Granger nedensellik testinden daha üstün olan hata düzeltme mekanizmasına dayalı olan Granger nedensellik testi ile değişkenlerin kısa ve uzun dönem için analiz edilmesidir. Hata teriminin bir gecikmelisi eklenerek kurulan regresyon sonrasında hata düzeltme terimi istatistiki olarak anlamlı ($0 < u < 1$ arasında ve olasılık değeri anlamlı) bulunmuştur. Hata düzeltme mekanizması çalışmaktadır.

Bağımlı Değişken	Nedenselliğin Kaynağı (Bağımsız Değişken)					
	Kısa Dönem Nedensellik (t-ist)		Uzun Dönem Nedensellik (F-ist ve Ki-kare ist)			
Gecikme Uzunluğu (n=4, m=4)	ΔLg	ΔLX	ECT/ ΔLg		ECT/ ΔLg	
ΔLg	-	1.898 (0.0638)	-		2.795 (0.0368)	9.853* (0.0072)
ΔLX	2.131 (0.0037)	-	1.396 (0.2501)	1.757* (0.4154)	-	

Tablo 3. Granger Nedensellik Testi

Gecikme uzunluğu Akaike ve Schwarz kriterlerine dayalı olarak seçilmiştir. m bağımlı, n bağımsız değişken için seçilen gecikme uzunluğudur. (*) işareti ki-kare istatistiklerini ifade etmektedir. Parantez içerisinde olasılık değerleri verilmiştir. Tablo 3'ten görüldüğü gibi kısa dönem t-istatistikleri ve olasılık değerleri (%5 ve %10 anlamlılık düzeyinde) istatistiki olarak her iki değişken içinde anlamlıdır. Bu nedenle kısa dönemde çift yönlü nedensellik ilişkisi (ihracattan büyümeye ve büyümeden ihracata doğru) mevcuttur. Uzun dönem için ise yapılan standart Granger nedensellik ve) ECM'ye dayalı Granger nedensellik/Wald Testi sonuçlarına göre F ve Ki-kare istatistikleri ile olasılık değerleri (%1 ve %5 anlamlılık düzeyinde) istatistiki olarak anlamlıdır ancak ilişki tek yönlü ve ihracattan büyümeye doğrudur. Çünkü “büyüme ihracatın Granger nedeni değildir” boş hipotezi red edilememiştir. Özetle 1999-2013 dönemi için Türkiye’de ihracata dayalı büyüme hipotezi hem kısa hem de uzun dönem için geçerlidir.

Sonuç

Türkiye 1980 sonrası içerisine girdiği dönüşüm süreci ve uyguladığı dış ticaret politikası ile ithal ikameci büyüme stratejisini terk ederek ihracata dayalı büyüme stratejisinin (ELG) benimsemiştir. Bu çalışmanın amacı 1999-2013 dönemi için güncel verileri kullanarak ELG hipotezinin kısa ve uzun dönemde geçerliliğini incelemektir. İhracat ve büyüme arasındaki nedenselliğin yönünü belirlemek için yapılan analizler sonucu kısa dönemde çift yönlü uzun dönemde ise ihracattan büyümeye doğru bir ilişki bulunmuştur. Elde edilen bu bulgulardan çıkarılacak sonuçlar 1980 sonrası meydana gelen politika değişimleri, ihracat teşvikleri ve bu amaçla uygulanan döviz kuru-faiz politikalarının işe yaradığı ve ihracat oranlarında meydana gelen bir artışın büyüme hızını da artırdığı ampirik analiz ile açıkça görülmektedir. Ancak bu çalışmada ELG hipotezinin temel mantığı gereği sadece iki değişken kullanılmıştır. İhracatın ne kadarının ara ve yatırım malı ithalatı ile gerçekleştirildiği ya da döviz kurunun ihracat ve ithalat üzerindeki etkileri, ihracat artışının nelere rağmen

gerçekleştiği ve büyümenin sürdürülebilir olup olmadığı ele alınmamıştır. Çünkü literatürde bu iki değişkenin ötesine geçen çalışmalar ELG hipotezini değil sadece değişkenler arasındaki ilişkinin yönü ve şiddetini ölçmektedir. Yalnızca bu iki değişken ile elde edilen sonuçlar bağlamında Türkiye'nin daha hızlı bir büyüme için ihracata yönelik politikaları ve sektörleri desteklemeye devam etmesi gerektiği söylenilebilir.

Kaynakça

- Abdulnasser, H ve Manucehr. I. (2000). "Time Series Evidence for Balassa's Export-Led Growth Hypothesis," *Journal of International Trade and Economic Development*, 9: 355-365.
- Adjaye, J.A. (2000). "The Relationship between Energy Consumption, Energy Prices and Economic Growth: Time Series Evidence from Asian Developing Countries," *Energy Economics*, 22: 615-625.
- Balassa, B. (1985), "Exports, Policy Choices, and Economic Growth in Developing Countries After The 1973 Oil Shock," *Journal of Development Economics* 4(1): 23- 35.
- Brooks, C. (2008). *Introductory Econometrics for Finance*. Cambridge University Press.
- Charemza, W.W. ve Deadman, D.F. (1997). *New Directions in Econometric Practise*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Darrat, A. (1987). "Are Exports and Engine of Growth? Another Look at the Evidence," *Applied Economics*, 19: 277-283.
- Dickey, D.A. ve Fuller, W.A. (1979). "Distribution of the Estimators for Autoregressive Time Series with a Unit Root," *Journal of the American Statistical Association*, 74(336): 427-431.
- Dickey, D. A. ve Fuller, W. A. (1981). "Likelihood Ratio Statistics for Autoregressive Time Series with a Unit Root," *Econometrica*, 49(4): 1057-1072.
- Engle, R.F. ve Granger, C.W.J. (1987). "Co-Integration and Error Correction: Representation, Estimation, and Testing," *Econometrica*, 55(2): .251-276.
- Feder, G. (1983), "On Exports and Economic Growth," *Journal of Development Economics*, 12(1- 2): 59- 73.
- Felipe, J. (2010). *Inclusive Growth, Full Employment and Structural Change, Implications and Policies for Developing Asia*. 2nd editionn, London: Anthem Press.
- Granger, C.W.J. (1988). "Some Recent Developments in a Concept of Causality," *Journal of Econometrics*, 39: 199-211.
- Halicioğlu, F (2008). "A Multivariate Causality Analysis of Export and Growth for Turkey," *Economics and Econometrics Research Institute, Working Papers*, 5, Brussels.
- Herrerias, M. J. ve Orts, V. (2010). "Is the Export-led Growth Hypothesis Enough to Account for China's Growth?," *China & World Economy*, 18(4): 34-51.
- Herzer, D., Lehmann F.N. ve Siliverstovs, B. (2004). "Export-Led Growth in Chile: Assessing the Role of Export Composition in Productivity Growth," *Ibero-America Institute for Economic Research Discussion Papers*.
- Johansen, S. (1988). "Statistical Analysis of Cointegrating Vectors," *Journal of Economic Dynamics and Control*, 12: 231-254.
- Johansen, S. ve Juselius, K. (1990). "Maximum Likelihood Estimation and Inference on Cointegration with Applications to the Demand for Money," *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 52(2): 169-210.
- Jung, W. ve Marshall, P. J. (1985). "Exports, Growth and Causality in Developing Countries," *Journal of Development Economics*, 18:1-12.

- Kotil, E. ve Konur, F. (2010). "The Relationship Between Growth and Foreign Trade in Turkey: A Granger Causality Approach (1987-2007)," *Middle Eastern Finance and Economics*, 1(6): 32-40.
- Lorde, T. (2011). "Export-led Growth: A Case Study of Mexico," *International Journal of Business, Humanities and Technology*, 1(1): 33-44.
- Mangır, F. (2012). "Export and Economic Growth in Turkey: Cointegration and Causality Analysis," *Economics, Management and Financial Markets*, 7(1): 67-80.
- Marin, D. (1992). "Is the Export-Led Growth Hypothesis Valid for Industrialized Countries?," *The Review of Economics and Statistics*, 74(4): 678-688.
- Myint, M. (1954-1955). "Gains in International Trade and Backward Countries," *Review of Economic Studies*, 22: 219-242.
- Özcan, B. ve Özçelebi, O. (2013). "İhracata Dayalı Büyüme Hiptezi Türkiye İçin Geçerli mi?," *Yönetim ve Ekonomi*, 20(1): 1-14.
- Özmen, A, Özer, M. ve Türkyilmaz, S. (1999), "Türkiye'de İhracat ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedenselliğe İlişkin Bir Uygulama Denemesi," Orhan Oğuz'a Armağan, *Marmara Üniversitesi Yayını*, 640: 379-392.
- Öztürk, İ. Ve Acaravci, İ. (2010). "Testing the Export- led Growth Hypothesis: Empirical Evidence from Turkey ," *The Journal of Developing Areas*, 44(1): 245-254.
- Phillips, P.C.B. ve Perron, P. (1988). "Testing for a Unit Root in Time Series Regression," *Biometrika*, 75(2): 335-346.
- Ram, R. (1985). "Exports and Economic Growth: Some Additional Evidence," *Economic Development and Cultural Change*, 33(2): 415-25.
- Rana, P.B ve Dowling, J.M. (1990). "Foreign Capital and Asian Economic Growth," *Asian Development Review*, 8(2): 77-102.
- Shan, J. ve Tian, G.G. (1998). "Causality Between Exports and Economic Growth: The Empirical Evidence from Shanghai", *Australian Economic Papers*, 37(2): 195-202.
- Smith, E.J. (2001). "Is The Export-Led Growth Hypothesis Valid For Developing Countries? A Case Study of Costa Rica," United Nations Conference on Trade and Development, *Policy Issues In International Trade and Commodities Study Series*, No. 7, United Nation Publication, New York and Genevo.
- Şenses, F. (2003). "Unutulan Bir Toplumsal Amaç: Sanayileşme Ne Oluyor? Ne Olmalı?," *ERC Working Papers in Economics*, February. 3(1): 1-23.
- Taban, S. ve Aktar, İ. (2008). "An Emprical Examination of The Turkey Export-Led Growth Hypothesis in Turkey," *Journal of Yaşar University*, 3(11): 1535-1551.
- Türkiye İstatistik Kurumu, (2014). Temel İstatistiki Göstergeler. <http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>. Erişim Tarihi (15.03.2014).
- Ullah, S., Zaman, B., Farooq, M. ve Javid, A. (2009). "Cointegration and Causality Between Exports and Economic Growth in Pakistan," *European Journal of Social Sciences*, 10(2): 264-272.
- Zuniga H. C. (2000). "Export-Led Growth in Honduras and the Central American Region," Master Thesis, The Department of Agricultural Economics and Agribusiness, Louisiana State University. http://etd.lsu.edu/docs/available/etd-12032004-070104/unrestricted/Final_Thesis_Document.pdf. Erişim Tarihi (15.03.2014).

